

ÇUVAŞ YAZAR ALEKSANDIR ARTEMYEV’İN “ÇUVAŞ KIZI SALAMBI” ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ERTUĞRUL KARAKUŞ*

Öz: Aleksandır Artemyev tarafından 1956’da “Salambi” adıyla yayınlanmış olan roman, “Çuvaş Kızı Salambi” adıyla 2019 yılında Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Eser, tam bir dönem romanıdır ve ağırlıklı olarak 2.Dünya Savaşı’nın hemen sonrasına denk gelen dönemi Çuvaş toplumu özelinde ele alır. Romanın kahramanı Salambi, savaşın bütün yıkıcı sonuçlarına, hatta savaş öncesinde Türk topluluklarının üzerinden adeta bir silindir gibi geçen “repressiya”da babasını kaybetmiş olmasına rağmen, hayatın/dönemin bütün zorluklarıyla ve toplum baskısıyla mücadele eder ve kişiliğiyle “Savaş sonrası dönemde ideal bir Çuvaş Kızı”dır. Yazar haricen, dönemin her türlü insan yapısını etkili, canlı ve yer yer esprili bir üslupla esere alır. Geçmişte devlet tarafından büyük haksızlıklara uğrayıp katledilenler, en yakınları bu haksızlıklara uğrasa da hem kolhoz için hem de yaşadığı ülke için fedakârca çalışanlar, dedikodularla bu çalışkan insanları yıpratmaya çalışan çıkarıcı tipler, çok kültürlü ortamda Çuvaş kültürünün/milliyetinin korunması çabalarına destek vermediği gibi bu kültürü küçümseyen “mankurt” tıynetli sözde aydınlar, bu sahte aydınlara menfaatleri için boyun eğenler, son derece etkili cümlelerle konuşturularak okuyucu gözünde canlandırılmıştır.

Eserin bir diğer başarısı da kurgu ve olay örgüsünün sıradışı bir şekilde sıralanış (syuzhet) çabasıdır. Salambi’nin evlat edindiği çocuğu köye getirdiği ve dedikoduların yayılmaya başladığı bölümün romanın en başına alınmasıyla yazar düğümü en başta atar ve okuyucuyu sonraki bölümleri merak etmeye yönlendirir.

Sonuç olarak; Çuvaş Kızı Salambi romanının, gerek etkili olay örgüsü, gerek folklor unsurlarına sıkça yer vermesi ve gerekse de dönemin bütün insan tiplerini canlı ifadelerle tasvir etmesiyle, 2. Dünya Savaşı sonrası döneme ait en önemli Çuvaş edebiyatı ürünlerinden olduğunu söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası Edebiyatı, roman, Çuvaş Edebiyatı, Aleksandır Artemyev, Çuvaş Kızı Salambi

AN ANALYSIS INTO CHUVASH AUTHOR ALEXANDER ARTEMIEV’S NOVEL, SALAMBI THE CHUVASH GIRL

ABSTRACT: Published by Alexander Artemiev in 1956, “Salambi” was translated into Turkey Turkish in 2019 as ‘Çuvaş Kızı Salambi (Salambi the Chuvash Girl)’. It tells about the Chuvash community right after the World War II. Despite of the destructive consequences of the war and the lose of her father during the period of ‘repressia’, which had suppressed all Turkic communities under the Soviet regime; the protagonist, Salampee, is an ideal post-war Chuvash

* Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, ekarakus7984@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4224-9691.

(Yazının Geliş Tarihi: 03.10.2019, Yazının Kabul Tarihi: 15.10.2019)

girl with her resistant character and who faces hardships of life/era as well as the social pressure. Moreover, the writer addresses the people of different typologies in the period with a vibrant, effective and time to time humorous style. In the novel, people, who had suffered in the past due to the injustices and slaughtered by the state, who continue to work devotedly for kolkhozes and their country though their beloved ones were the victims of these injustices; and others who seek for their self-interest even at the cost of harming the hard-working ones with gossips; so-called highbrows who do not help for preserving the Chuvash culture/nation in this multicultural environment, but also despise it; those who accomplice with the so-called highbrows for their benefits are all characterised with very detailed and impressive lines for the reader.

Another successful point of the work is its unusual arrangement of fiction and plot (syuzhet). By placing the part where Salampee brings her adopted child to the village and where the gossips start to spread at the beginning of the novel, the writer ties a knot at the beginning and makes the reader curious about the following sections. In conclusion, Salampee is a quite noteworthy post World War Two Chuvash literary work with its emphatic plot, in addition to its frequent inclusion of folkloric elements and exuberant depictions of a vast variety of people in its time.

Key Words: Turkish World Literature, novel, Chuvash literature, Alexander Artemiev, Salambi the Chuvash Girl

1.Giriş

Türk Dünyası Edebiyatı sahasında roman aktarma çalışmaları önemli bir yer tutar. Çünkü roman bir edebî eser olarak sadece “edebî haz” barındıran bir tür değil, tarihten coğrafyaya, sosyolojiden folklor unsurlarına kadar, hayatta insanı alakadar eden ne kadar bilgi alanı var ise hepsinden bir parça ihtiva eden, kimlik unsurlarının korunması ve özellikle de “kültür unsurlarının aktarılması” açısından önemli görevler üstlenen bir türdür. Bu aktarım, sadece dikey, yani nesiller arası aktarım da değildir. Aynı zamanda roman yatay, yani aynı dönemlerde farklı coğrafyalarda yaşayanlar için de kültürel aktarım ve tanıtım aracıdır. Çalışmamızın konusu olan “Salambi” romanı da aktarım ve tanıtım açısından önemli rol üstlenen, kendi sahasında ilk olma özelliği taşıyan bir eserdir.

Eserin yazarı Aleksandır Artemyev, Çuvaşistan’ın Elik ilçesinin Turi Vılı köyünde 1924 yılında dünyaya gelir. Türk Dünyası Edebiyatı sahasındaki dönemin diğer birçok ismi gibi İkinci Dünya Savaşı’na katılmış ve Uzak Doğu’da Japon ordusuna karşı savaşmıştır. Edebî faaliyetlerini savaş sonrası dönemde artırmış, Yalav dergisi ve Tıvan Atıl almanağında yazı kurulunda yer almıştır.

1951’de SSCB Yazarlar Birliği üyesi olmuştur. 1980 yılında da “Çuvaş Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti Halk Yazarı” unvanını almıştır.

Özellikle katıldığı İkinci Dünya Savaşı ve bu savaşın genel olarak Sovyet özel olarak Çuvaş Türklerine etkisi eserlerinde etkili tasvirlerle yer alır. 1947-1989 yılları arasında birçok önemli kitaba imza atan yazarın öne çıkan eserleri şöyledir:

Piçik Liyin Pısıık Savınışı (Küçük Liy’in Büyük Sevinci-1947), An Avın, Şişki (Eğilme Fındık-1950), Hirli Şiltir (Kızıl Yıldız-1952), Yaratı Yurrisem (Aşk Şarkıları-1953), Atıl Kalavisem (İdil Hikâyeleri-1956), Salambi (Salambi-1956), Ulma Yıvış Avıtıt (Elma Ağacı Çatırıyor-1958), Tıvıl Umin (Fırtına Öncesi-1975), Yulaşki Yuri (Son Şarkı-1981), Sıvısem (Şiirler-1989).

Modern Çuvaş edebiyatının nesir, şiir, tercüme eleştiri alanlarında değerli eserler veren Aleksandır Artemyev, 1998 yılında hayata gözlerini yummuştur (Bayram 2019: 5).

Tartışmasız olarak Çuvaş edebiyatının en önemli klasikleri arasına girmiş bir eser olan “Salambi” romanı, 1956, 1966, 1983, 1991 ve 2012 yıllarında dört kez yayımlanmıştır. Türkiye Türkçesine yapılan aktarmada 2012 yılında yapılan 4.baskı esas alınmıştır (Bayram 2019: 5).

2.Özet

Roman, her birisi dörder alt bölümden müteşekkil olan dört ana bölümden oluşur. Birinci bölüm, “Kız Hayatı Dediğin Konukluk Misali”, “Soğuk Selamlar”, “Annenin Yüz Düşüncesi, Kızın Bir Düşüncesi”, “İki Kız”; ikinci bölüm, “Salambi-Selamlı Ad”, “Öğrenciler”, “Güz Sinekleri”, “Mama!”; üçüncü bölüm, “Köylüler”, “İyileşmemiş Yaralar”, “Kayak İzi”, “Gençlik”; dördüncü bölüm, “Asker Annesi”, “Ev Ahalisi”, “Almazov’un Dönüşü”, “Avtan Deresinin Yanında” adlı alt bölümlerden oluşmaktadır.

Roman, zamanın olağan akışına (fabula), yazarın olay örgüsü sıralamasına müdahale edip değiştirmesi suretiyle (syuzhet) başlar. Yazarın “düşüm atma” da diyebileceğimiz merak unsurunu tetikleyen bölümü, bilinçli olarak başa aldığını görürüz. Yani ilk bölümde Salambi, yanlış anlaşılmalara ve dedikodulara yol açacak olan evlat edindiği çocuğu köye getirir. O esnada aynı zamanda kolhoz görevlileri olan köyün diğer gençleri de eğlenmektedirler ve Salambi’nin bir çocukla köye döndüğünü duyunca onu sevmeyen Maruş’un da yönlendirmesiyle ve önyargı ile Salambi’nin evlenmeden çocuk sahibi olduğu yorumunu yaparlar. Takip eden bölümlerde, zaman olarak biraz geriye gider ve Salambi ve arkadaşlarının şehirde eğitim görme maceralarıyla adeta roman yeniden başlar.

2.Dünya Savaşı’nın henüz bittiği dönemlerdir. Halk büyük bir yoksulluk içerisinde. Babası 1937 repressiya’sında haksızlığa uğrayıp öldürülen ve annesiyle hayata tutunmaya çalışan Salambi şehirde ziraat enstitüsünde eğitim almakta, Büyük Nina ve Küçük Nina iyi kalpli yaşlı bir kadın olan Anna İvanovna’nın evinde kalmaktadırlar. Arkadaşları olan Salanov, Kazakov ve Muza da eve gelip gitmektedir. Bir süre sonra, köy öğretmeni olan ve şair olmak için her yolu deneyen Vıryalov da eve gelir. Salambi’nin sevdiği Çuvaş genci olan Valery’nin ölüm haberini genç bir bestekâr olan ve Valery ile beraber Mançurya’da olan Almazov getirmiştir. Salambi bir yandan Almazov’dan, askerde ölen sevdiğiyle ilgili haberler almak isterken diğer yandan da Vıryalov Salambi’nin ilgisini çekmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda zengin ve şmarık bir

kız olan Muza da Salambi'yi kendisi gibi sorumsuz bir hayata çekmek istemektedir. Salambi ile yetenekli ve bilinçli bir Çuvaş olan Almazov arasında bir aşk filizlenmeye başlar. Bütün bu belirsizlik ortamına rağmen Salambi, bir yandan eğitimine devam ederken diğer yandan da Valerik adlı küçük bir Rus çocuğunu bütün yoksulluğuna rağmen evlat edinir ve köyüne götürür. Evlenmeden çocuk sahibi olduğu yönündeki dedikodulara da aldırmaz. Şehirde de Muza, Salambi hakkında dedikodu yaymaya başlar. Salambi'nin bestekâr Almazov ile olan ilişkisini kıskanır. Söyleyeceğim diye söz verdiği hâlde Almazov'a Salambi'nin onu beklediğini söylemez. Salambi de dedikodular yüzünden Almazov'un kendisinden uzaklaştığını ve Muza'ya yaklaştığını düşünür. Uzun süre görüşmezler. Salambi, evlat edindiği Valerik'le köyde iken beklenmedik bir şekilde Almazov köye gelir. Ancak ikisi de birbirine duygularını açamaz ve uzun sürecek bir ayrılık başlar. Salambi, Valerik'e bakabilmek için okulunu bitirmeden köye yerleşir ve kolhozda çalışmaya başlar. Disiplini ve iyi niyetiyle çok başarılı işler yapar. Maruş ve Taruş gibi onu kıskanan arkadaşlarını bile yola getirir. Ama bu arada Almazov'a karşı özlemi devam etmektedir. Almazov ise zengin ve sorumsuz bir kız olan Muza ile görüşmekte ve onun pahalı ihtiyaçlarına cevap verebilmek için sanatını aşağı düşürüp eğlencelerde akordeon çalmaktadır. Özünden kopmuş çıkarıcılar olan "güz sinekleri" olarak tanımlanan bazılarının da müdahalesiyle Bestekârlar Birliğine alınmaz. Bütün bu olumsuzluklar yüzünden şehrini de terk edip Altay'a gider ve orada hem çalışır hem de Çuvaş türküleri derleyip besteler. O esnada evlatlık Valerik'in babası Andrey de sürpriz bir şekilde savaştan döner ve Salambi'ye yakın bir yerde yaşamaya başlar. Kolhozda traktörcü olur. Salambi'nin çaresiz annesi dahil birçok kişi Andrey ile Salambi'nin evleneceğini düşünmektedir. Andrey ideal bir koca olsa da Salambi'nin aklından Almazov çıkmaz.

Almazov Altay'a gittikten iki yıl sonra Çeboksarı'ya döner ve oradan Salambi'ye duygularını içeren bir mektup gönderir. Mektuba cevap adresi olarak da Kazan'ı yazar. Bu mektup, postacı tarafından Salambi'yle evlilik konusunda nihâî bir konuşma yapmak için köye gelen Andrey'in eline geçer. O da temiz kalpli olduğunu ispatlayacak bir şekilde mektubu gizlemek yerine Salambi'ye verir. Mektubu okuyan Salambi çok mutlu olur ve Almazov'a daima beklediğini bildiren bir telgraf çeker. Almazov Salambi'nin köyüne gelir ve hasret son bulur.

Roman "Severek beklemeyi bilenler, inancını kaybetmeyenler mutludur!" ana fikir cümlesiyle sona erer.

3.Zaman

Romanda olayların geçtiği zaman, 2.Dünya Savaşı sonrası yıllardır. Savaşın acılarının taze olduğu bu yıllar, Türkistan bölgesi Türk Dünyası Edebiyatlarının tamamında sıkça konu edilmiştir (Söylemez 2005: 81).*

Zaman, “Akeorleon sesi duyulunca güz akşamı da güzel.”(s.11) gibi tasvir cümleleri içerisinde verilir. Her ne kadar romanın kurgu sıralamasında ikinci bölüm olarak görülse de “Salambi-Selamlı Ad” adlı bölüm, romanın asıl başladığı bölümdür ve “1945 yılı. Sonbahar. Savaşın henüz bittiği her adımda anlaşılıyor.” (s.67) gibi zaman bildiren bir cümleyle başlar.

Salambi, Valery’ye *23 Ağustos 1945’te* yazdığı mektubunda “O zamandan beri evimizin önündeki kayınlar dördüncü defa yapraklarını döküyor şimdi...” diyerek savaşın dört yılına işaret eder (s.36).

Yazar, her bölümün başında ya doğrudan zaman bildiren bir kelimeyle veya cümleyle ya da yine zaman bildiren bir tasvir cümlesiyle metne başlar. Örneğin son bölüm “Ağustos ayı. Halk tarlada buğday biçiyor...” diye başlayan bir tasvir paragrafıyla başlar (s. 325).

4.Mekân

Romanda mekânın yazar tarafından önemli bir unsur olarak kullanıldığını birçok uzun tasvir cümlesinden anlayabiliriz. Çeboksarı, Anatkassi köyü, kolhozdaki hayvan bakım alanları, gençlerin öğrencilik yıllarında odasını kiralayıp kaldığı Anna İvanovna’nın şehirdeki evi, sadece sözü geçse de Mançurya, romandaki önemli mekânlardır.

En önemli mekân Çeboksarı olarak karşımıza çıkar. Savaş sonrasında şehrin durumu hakkında bilgi verilir. Şehir henüz büyük değildir:

“Doğuda günümüzdeki kumaş fabrikası civarında bitiyor, batıya doğru hipodrom civarında, güneye doğru elektronik malzemeler fabrikası yanında sona eriyor. Fabrikaya savaş başlayınca Harkov civarından gelen halk Hemza diyor. Demir yolu istasyonu şehirden uzakta geniş çavdar tarlası üzerinde yer alıyor. Oranın uzaklığı altmış beş çağrım. Büyük evlerin sayısı az. Hepsisi de çok önemli: Sovyet binası, Matbaa binası, Posta binası, Köylü binası, Pioneerler binası, Devlet Bankası binası...Onlar birer ikişer katlı alçak evlerin arasında burada bir şehir olduğunu hatırlatıyor. Çuvaş Cumhuriyetinin başkenti. Ne dersin, bölge şehri şimdi. Boşuna ona lif ve ıhlamur lifi şehri dememişler...” (s.68)

Yazar bu tasvir cümlelerinin devamında şehrin otuzlu yılların sonunda gelişmeye başladığını fakat “hastalıklı savaş”ın buna engel olduğunu, bu yüzden şehrin fakir ve soğuk yüzünün tekrar ortaya çıktığını, yağmurda sokaklarının

*2.Dünya Savaşı sonrası dönemi ele alan iki eser için bkz.1.Elçin (2012). Ak Deve, İstanbul: Ötüken Neşriyat. 2.Halimat Bayramuk (2014). İki Kasım Bin Dokuzyüz Kırkç (Akt. Yılmaz Nevruz),İstanbul: Ötüken Neşriyat.

çamur olduğunu, Ancak İdil Irmağının halkı koruduğunu ve onlara ümit verdiğini de vurguluyor. (s.68)

Almazov yıllar sonra Çeboksarı'ya dönünce eski günleri özler ve şehrini şu ifadelerle tasvir eder:

“Ey, atalarımız hüznü sadece türkülerindehatırlamışlar, bizim yaşımızdaki gençlerin sevinci şarkılarda övdüğü şehrimiz! Kuğunun varmadığı yerlerde gezdikten sonra senin ıhlamurlu sokakların, süslü demir köprülerin, sessiz ve serin bahçelerin göz alıyor, ruhu okşuyor. Güzelce yankılanan, demirleri kesen Çuvaşça hasretle dolu yüreği okşuyor, güç veriyor, heyecanlandırıyor...” (s. 307)Devamında yazar başkent için çok şarkı yazıldığını da vurgular (s. 307).

Salambi'nin şehirde kaldığı ev de iyi yürekli bir kadın olan Anna İvanovna'nın evidir. Bu ev şehirde eğitim gören bütün gençler için çok önemlidir. Yeri ise şu şekilde tasvir edilir:

“Salambi şehir kenarındaki ağaç evde, bir yaşlı kadın yanına, daireye yerleşti... Daire iki odalı. Dışardakinde kızlar yaşıyorlar, diğer mutfak gibi olanında Anna İvanovna her zaman ocak önünde bir şeyler yiyor. Orada gaz ocağının gürleyerek yanması, tavada bir şeylerin cızırdayarak ısınması, kap kacağın tıngırdaması kesintisiz bir şekilde iştiliyor. Orada gece gündüz duman tütüyor, ütü kokusu ya da soğan sarımsak kokusu geliyor, kapıyı açıp kapattıkça keskin duman dışarıdaki bölme de giriyor.” (s.68-69)

Yıllar sonra bu evi ziyaret eden Almazov, ev sahibesi yaşlı kadını hareket edemez hâlde ve yalnız bulur. Ev de çok yıpranmıştır. Evin yanındaki ıhlamur ağacı bile Almazov gibi “yaralı”dır (s. 309).

Eserde sadece ismi geçse bile uzakta olanı, ölümü, savaşı ve felaketleri çağrıştıran bir mekân olarak, Valery'nin öldüğü ve mezarının bulunduğu Mançurya da dikkat çeker:

“Nerede onun mezarı, nerede onun kızıl yıldızlı küçük anıtı, nerede ki o *Mançurya* denen uzak ülke? Duymasına herkes onu duydu, kitapta haritada gördü ancak o bu köyün ne tarafında, buradan kaç kilometre uzakta, orada acaba sıcak mı soğuk mu?” (s.18)

5.Şahıslar

Salambi Akramova:Romanın ana kahramanıdır.Her yönüyle romanda, dönemin ideal Çuvaş kızı tipini temsil eder. Yazar ikinci bölümün ilk alt bölümünün adını onun adını kullanarak “Salambi-Selamlı Ad” olarak vermiştir.Bölümün giriş dizeleri olarak da P.Husankay'ın “Ah adın ne güzelmiş senin! Bulmuş vermiş sana kim...” dizeleriyle Salambi'nin adına övgüyle telmihte bulunur (s.67). Ayrıca arkadaşı Kazakov, arkadaşlar arasında herkese esprili bir isim takılıp sadece ona esprili bir isim takılmamasını da onun ismine bağlar:

“Senin adın böyle de şaşırtıcı bir ad, eski Kiremet dininden kalmış, bu nedenle sana esprili bir ad vermek de gerekmez.” (s.69)

Salambi yazar tarafından hem fizikî özellikleri hem de huy özellikleri olarak idealleştirilerek tasvir edilir. Yazar, öncelikle kendisinin hayran olduğu kahramanına adeta tüm okuyucularını da hayran etmek istemektedir. Şu paragraf fizikî idealleştirmenin en bariz örneğidir:

“Işık yukarıdan düştüğünden onun eğik kaşlarının altına, düz burnunun altına, çocuğunki gibi güzel dudaklarının altına, yuvarlak çenesi altına, eğri ak boynu altına gölge düştü. Dosdoğru açılmış saç aralıkları, gençlerce örtülmeye başlanmış alnı, rüzgârla kızarmış yüzü, şeffaf görünen ince kulak kepçeleri parl parl parlıyordu. Kalın açık kahverengi saç örgüleri öne doğru eğilmiş, göğüsleri kımıldadıkça elbisenin önündeki kırışıklıklar bir açılıyor bir kıvrılıyordu. Kızın her nefes alışında yakası açılıyor beyaz teni görülüyordu. Okudukça gözbebekleri dergideki satırları izliyor, sıktığı dudakları sadece birazcık hareket ediyordu.” (s.27)

Salambi'nin yazar tarafından huy yönünden ve manevi idealleştirmesini de en açık şekliyle şu paragrafta görürüz:

“Salambi'nin yüzünde, sesinde ve gülüşünde saf gönüllülük, suçsuzluk, kızlara mahsus bir temizlik, utangaçlık, kadınca bir sevecenlik ve çocukluk hissediliyordu. Ona baktıkça insanın kendisinin de temiz, güzel olası geliyor, sonra gerçekten de kendinin de iyi ve güzel olduğunu canıgönülden hissetmeye başlıyorsun. O gülümsediği zaman sen de gülmeden duramıyorsun, o dertlenip ağlayacak olsa sen de dayanamıyorsun. Onun hoşuna gitmek ne kadar büyük bir iş, övülecek iş yapasın geliyor. Sana onun yüzünde kendi yüzünü görmüşsün gibi geliyor. Onun talihi seni de sevindiriyor, onun bahtsızlığı seni de dertlendiriyor, onun namusu seni de kızartıyor.” (s.27-28)

Bu tasvirlerden de anlaşıldığı gibi yazar, öncelikle kendisinin hayran olduğu kahramanına adeta tüm okuyucularını da hayran etmek istemektedir. Yazdığı mektuptan anlıyoruz ki, 23 Ağustos 1945'te 22 yaşını doldurmuştur (s.39). Birçok kişi evlenmek istese de olumlu cevap vermemiştir. Annesi bu yüzden ona çok kızar (s.41).

Viryalov, ortamda bulunanları özelliklerine göre birer ağaca benzetirken Salambi'yi de “Araukari” ağacına benzetir. Gerekçesini de şöyle açıklar:

“Güney taraflarında yetişen iğneli bir ağaç. Onun üzerine bir kuş bile konamaz, onun dalını övüngeç bile kıramaz.” (s.103)

Salambi'nin köyünün adı Anatkassi'dir. Bütün yoksulluğuna, dedikodusuna rağmen köyünü çok sever. Lena'ya şöyle seslenir:

“İyi insanlar bizim köylülerimiz Lena! Bütün insanlar aynı demiyorum. Gerçekten de okulumu bitirseydim çalışmak için köyüme gelirdim.” (s.60)

Salambi savaş döneminde vagonlardan odun boşaltmış, iskelede dubaların üzerinden tuz çuvalları kaldırmış, çam tomrukları ve ıslak tuz çuvalları taşımıştır (s. 86).

Salambi hem kolhozdaki çalışkanlığı hem de iki Çuvaş genci ile olan gönül bağı dolayısıyla romanın temel izleğini oluşturan karakterdir. Çok sevdiği ve

köylüsü olan Valery, savaşta Mançurya'da ölmüştür. Salambi uzun süre Valery'nin yasını tutsa da zamanla onun ölümünü duyuran besteci Almazov'a gönlünü kaptırır. Almazov Çuvaş millî kimliğine sahip çıkan zeki ve duygulu bir genç olsa da hem Muza'nın yoldan çıkarıcı hareketlerine karşı koyamaz hem de kibri yüzünden uzaklara gitmek zorunda kalır. Salambi de bir süre kolhozda başarılı bir şekilde çalıştıktan sonra enstitüdeki eğitimine tekrar döner. Dördüncü sınıfta en iyi öğrenci olduğu için ülkenin meşhur bir kolhozunda staja gönderilir. Mezun olup kendi kolhozuna tekrar döner. Kazakov'un işini üzerine alır ve hayvancılık uzmanı olur.

Salambi'nin hayatında evlat edindiği Valerik de romanda önemli bir yer tutar. Onun fedakârlığının sembolüdür. Hem Valery hem de Almazov'da yaşadığı hüznü Salambi Valerik ile unutmaya çalışır. Ancak Valerik'in babası beklenmedik bir anda savaştan döner, kolhozda iş bulur ve Salambi ile evlenmeyi umut eder.

Salambi okulu bitirip kolhozda hayvancılık uzmanı olarak çalışmaya başlayınca besteci Almazov da Altay'dan döner ve Salambi'nin sabrı ve sonuçta ulaştığı mutluluğu ile roman son bulur.

Salambi; herkese karşı iyi niyeti, sabrı, çalışkanlığı, fedakârlığı, kolhozdaki başarıları, insani ilişkilerindeki vefası ve en önemlisi de Çuvaş kimliğine verdiği değer ile örnek bir Çuvaş kızı tiplemesidir.

İvan Semenoviç Akramov: Salambi'nin babasıdır. Köyde kolhozu başlatan emektar birisidir. 1937'de "halk düşmanı" ilan edilerek öldürülür. Suçu Stalin'in portresini elinden düşürmektir. Babasının repressiya'da ortadan kaldırılmasının Salambi'ye etkisi romanda şu şekilde anlatılır:

"Babasının habersiz bir şekilde kaybolmasından beri böyle içine kapandı o. Hüzünlü bir hal kaplıyor onun ruhunu. Neden? Babasını hangi suçlamayla ortadan kaldırdılar? O yeryüzünde kime kötülük yaptı? Salambi onu köydeki en iyi adam diye düşünürdü. Onun hakkında kime sorup doğruyu öğrenmek mümkündür? Nasıl bir korkunç, vahşi gizlilik var bu işte? O nasıl halk düşmanı? Bütün ilçenin saygı duyduğu kişi, komünist halkın düşmanı mı? Zavallı kız bu konuyu düşünme düşünme ağzını bıçak açmaz olurdu. Çok zor! 'Halk düşmanının kızı' adını duymak baş eğdiriyor." (s.70)

Valery Semenov: Salambi'nin sevdiği delikanlıdır. Savaş sırasında Mançurya'da ölür. Almazov'un gönderdiği mektuba göre 1 Eylül 1945'te ölmüştür. Ölmeden önce de Salambi'yi sayıklar. O öldükten bir gün sonra Japonya teslim olur ve savaş biter.

Kolya Semenov: Valery'nin kardeşidir. Usta akordeoncudur.

"Vihtır da böyle çalabilseydi ya... Çok usta bir akordeoncu bu, Kolya çalıyor gibi geliyor." dedi Taruş. (s.12)

Akordeonunu kimseye vermeyen Vihtır bile "yetmiş yedi melodiyi biliyor" diye övülen Kolya'ya müzik aletini verir. Lena'yı sevmektedir.

Anatoli Almazov: Asker (başçavuş-kıdemli çavuş olarak görev yapmış), piyanist, akordeonist ve bestecidir. Kazan’daki konservatuarda eğitim alır. Sarışın, kibirli, kararlıdır... Çuvaşçayı çok güzel konuşur. Eserde Almazov şöyle tasvir edilir:

“O, Salanov gibi orta boylu, sıkı vücutlu; hareketleri oldukça çevik, hafif, bu arada çok sağlam kemikli gibi duruyordu. Esmer Salanov’un yanında Almazov biraz sarışın gibi, açık tenli Muza yanında esmer gibi görünüyordu. Doğruyu söylemek gerekirse onun açık kahverengi, melodiye göre başını salladıkça düz ve sık büyümüş kaşlarının üzerine uzun saçları düşüyor, gözü gök olmalı ancak heyecanı yükseldiğinde göz bebekleri büyüdüğünden kara gibi görünüyor. Kaşlarının arasında derin bir iz var, o hiç kaybolmaz. Bu nedenle delikanlının yüzü hep neşesiz gibi görünüyor, gülüşü ise güzel ve keyifli.” (s.100)

Salambi’nin sevdiği Valery’yi Mançurya’da elleriyle toprağa vermiştir. Ve bu durumu mektupla köyüne bildirmiştir.

Almazov’un piyano çalışımı dinleyen Salanov, onun ellerini “altın eller” olarak tanımlar ve savaşta bu ellere bir şey olmadığı için memnuniyetini ifade eder. Ancak Almazov, Salanov’un ellerinin altından da değerli olduğunu çünkü üretken ve yenilikçi olduğunu vurgular (s.100). Bu da onun emeğe duyduğu saygının göstergesidir.

Almazov insanlar arasında konuşmayı sevmese de Salambi’nin yanında “Şeşpil Mişşi, Gennady Vorobyev ve Konstantin İvanov” gibi yetenekli Çuvaş gençleri hakkında saatlerce konuşmayı sever (s. 167).

Almazov’un romana yaptığı en önemli katkı, Çuvaş kimliğine çok bağlı olması yönünden gerçekleşir. Köyleri gezerek halk türkülerini kayıt altına alır. Hatta sevdiğini bile “millilik” bağlamında sever. “Millî sanatın ruhuma göstereceği hedefi şimdi Salambi’nin sureti aydınlatıyor.” der (s.206).

Salambi’yi sevse de çeşitli yanlış anlaşılımlar, Muza’nın sinsice oyunları ve kibirli olması yüzünden onunla birleşemez. Uzun müddet ayrı düşerler. Boşlukta Muza’nın aldatmalarına kapılır. Muza’yı sürekli tiyatroya, filarmoniye götürmek, ona hediyeler almak için Almazov, şehirdeki düğünlere akordeonla gitmeye başlar (s. 261).

Anna İvanovna, yani açık sözlü ev sahibesi Almazov’u bozan iki şeyi yüzüne söyler: “Muza’ya bağlandım da üç kuruşluk kız için üç parçaya bölündün.” ve “Kibir seni bozdu yavrum, Anatoly.” der (s. 311).

Çeboksarı’da “güz sinekleri”nin de etkisiyle aradığını bulamayınca sebat etmez ve kibri yüzünden uzaklara gider. Altay’da büyük bir işletmede “sanat kolektifini” yönetir. Oradaki Çuvaşların müziğini derleyip besteler. Sonunda döner ve Salambi ile kavuşurlar.

Şemen Salanov: Yenilikçi, çalışkan, üretken kolhoz emekçisini temsil eder. Çin’de savaşmış, yara almış, kızınca sol şakağı atar, orta boylu, yuvarlak vücutludur... Valery gibi kendisi hakkında konuşmayı çok sevmez. Salambi onun

savaştan bahsederken kendisinden değil de Valery'den bahsettiğini gördükçe onun da kahraman olduğunu düşünür (s.204).

“Hangi Salanov? Diğer Turikas bahçıvanı mı? Şemen mi? Ben onu çok iyi tanıyorum! İnsanı boşu boşuna övmezler. Yetenekli genç Salanov için kötü şey söyleyemezsin. Kolhozda öyle bir bahçe yetiştirdi ki. Salambi çok övüyor onu. Onların ikisi de aynı ziraat enstitüsünde okumuş.” (s.19)

Salanov, öğretmen olan Liliya Filipovna ile evlenir.

Anna İvanovna: Altmışını geçmiş iri yarı, tecrübeli bir kadındır. Salambi ve arkadaşlarının kaldığı evin sahibidir. Uzun ömrünü sevgili bir eşten mahrum geçirmiştir (s.107). Topladığı meyve ve sebzeleri pazarda satar. Evinin bölümlerini okuyan gençlere kiraya verir. İyilik yapmayı sever. Cömerttir. Rusça, Tatarca ve Çuvaşçayı iyi konuşur. Akrabası ve çocuğu olmadığı için kiracı kızları ailesi gibi görür. Tek kusuru vardır o da sürekli yemek yapmakla meşgul olmasıdır. Lapa sever. Gençler de ona şakayla “Anna Yıvanni” derler.

Ev sahibi kadın açık sözlüdür. Yıllar geçtikten sonra Almazov’un bütün suçlarını yüzüne vurur. “Muza’ya bağlandın da üç kuruşluk kız için üç parçaya bölündün.” ve “Kibir seni bozdu yavrum, Anatoly.” der (s. 311).

Muza Lybimova: Zengin, şen şakrak, güzel, sürekli şarkı söyleyen, pratik zekâlı aynı zamanda da rejimi fırsat buldukça eleştiren muhalif birisidir. Yazarın benzetmesiyle “İdil söğüdü gibi ince vücutlu” (s.71) birisidir.

Muza, Salambi’yi de etkileyip kendisi gibi düşünmeye ve yaşamaya yönlendirmek ister. Yazar bile adeta romana dâhil olarak bizzat Salambi’yi Muza’ya uymaması yönünde N. Şelep’den alıntı bir şiirle uyarır (s. 115).

Salambi, Muza’nın süslenmeye ve aynaya düşkünlüğünü görünce “Basit düşünceli kızın ikonu aynadır.” (s.71) diye içinden geçirir. Devamında da Muza şöyle tasvir edilir:

“Muza’nın yüzü çocuk gibi aktı, yüzüne pudra sürmüş olmalıydı, kıpkızıl dudakları bir çift kiraz gibiydi, dudaklarının kenarları her zaman gülüyor gibi biraz gerilmiş gibiydi. Güldüğü zaman ise iki gamzesi beliriverirdi. Gözleri keten çiçeği gibi göktü, kaşlarını kapkara boyamış, kirpikleri yukarıya doğru süzülüyordu. Kısa saçları ise güzün açık havasında güneşin parlattığı sapsarı kayın yaprakları gibi görünüyordu.” (s.71)

Yazar, Muza üzerinden Küçük Nina’ya köylü (kolhoz emekçisi) ve şehirli karşılaştırması yaptırır:

“Muza işte ne yapacağını şaşırılmış ne çukur kazıyor ne de su taşıyabiliyor. Oklava yutmuş gibi, hiç de eğilesi yok. Ona gülmekten ne yapacağımızı şaşırıldık. Kürek tutmak istemez manikürüm bozuluyor der. Tırnakları onun uzun ya...” (s.81)

Muza; çok iyi çalışan, diğerleri bir kuyu kazana kadar iki kuyu kazın Salanov’u “Çingene arabasından düşmüş gibi kapkara...” (s.82) olmakla suçlar.

Muza, kültürlüymüş gibi görünmeyi sever. Ancak birçok defa açık verir. “Henrih Goethe” şiirleri okumak istediğini söyler. Kazakov “Heinrich Heine” ve “Volfgang Goethe” şeklinde düzeltmeler yapar ve iğneler (s.96).

Muza’yı sürekli tiyatroya, filarmoniye götürmek, ona hediyeler almak için Almazov, şehirdeki düğünlere akordeonla gitmeye başlar (s. 261). Salambi nasıl ki dönemin ideal olan Çuvaş kızını tipini temsil ediyorsa eserde Muza da tam tersi bir konuma sahiptir.

Sonuçta Muza’nın “yeni babası” büyük bir yolsuzluk sebebiyle hapse atılır. Muza da bir kafede büfeci olarak çalışır. Muza için Viryalov “Yol kenarındaki bezelye.” ifadesini kullanarak onun ucuz bir insan olduğunu belirtmek ister (s. 319).

Petya Kazakov: Çeboksarlı bir Rus’tur. İnce bir yüzü vardır ve güler yüzlüdür. Biraz Çuvaşça da biraz konuşur. Savaşta yaralandığı için aksamaktadır ve bastonla yürür. Büyük Nina’nın sevgilisidir. Ziraat (Hayvancılık) alanında eğitim görür. Şakacı ve sivri dillidir. Babası bakanlıkta görevlidir. İstese şehirde iş bulabilecekken Büyük Nina ile birlikte kolhozda çalışmak ister. Bölge hayvancılık uzmanı olarak görev alır. Eğitim aldığı için bilimsel yöntemler uygular. Eğitimsiz halk tarafından eleştirilir. Sonunda Büyük Nina ile evlenir.

Viryalov Leon: Tanınmak için “kimliksizliği” bile hoş görebilen dönemin zararlı insan tipini temsil eden, şairliğe hevesli bir gençtir. Köy öğretmenidir. Botanik ve biyoloji alanından beslendiğini söyler. Soyadının yanlış telaffuz edilmesine sinirlenir. Bir müddet sonra köy öğretmenliğini bırakıp edebiyat okumak için yazılır. Edebiyat dünyasında tanınmak istediği için bu yolda kendisine faydalı olacağını düşündüğü kişilerin yani “güz sinekleri”nin peşinden koşar. Orayı da bırakıp Ziraat enstitüsüne yazılır. Almazov’a göre “düşüncesiz adam olduğu için” yüzü hiç değişmez ve yıpranmaz. Tercihleri daima ortama ve menfaate göre değişir. Salambi’yi de kandırmaya çalışır ama muvaffak olamaz.

Büyük Nina (Solovyeva): Ziraat Enstitüsünde zooloji alanında eğitim görür. Asker olarak da görev yapmıştır. Erkek gibi hareketleri vardır. Erkek gibi sağlam vücutludur ve saçını erkek gibi kısa kestirmiştir. Sözüne esirgemez. Sevdiği ve sonra da evlendiği Kazakov gibi kolhoza ve topluma faydalı insanlardandır.

Küçük Nina (Petrova): Pedagojide eğitim görmektedir. Bakımlı vücutlu ve ak saçlıdır. İki ince saç örgüsü vardır ve onları kırmızı kurdele parçasıyla bağlar. Çekingendir. Alçak sesle konuşur ve yabancılardan gizlenir. Almazov’u sevdiği, yıllar sonra ortaya çıkar.

Maruş (Mariya Stepanova): Salambi’yi çok kıskanan şişman görünümlü bir kızdır. Vihtir’in sevdiği. Yaşının ilerlediği metinde vurgulanır:

“Maruş yirmi beşe değdi de (yengesi sıkıldığı zaman onu yaşlı kız diye dürtükler de), ancak ruhu genç daha, sadece kendini yirmi diye hesap eder; sevdiği askerdeyken yalnız geçirdiği beş yılı hesaba katmaz o.” (s.12)

Maruş'un vurgulanan ikinci yönü kilosudur. Esprili bir dille metinde eleştirilir:

“(Maruş) Beyaz yazma bağladığı için onun kızıl yüzü tamamen kızıl görünüyordu. Dolgun vücudu kıpırdadıkça hırkasının karışıkları yarılacakmış gibi hissediliyordu. Yulaf demetini de böyle çok yapsan onun bağı da dayanamayacakmış gibi gelir.” (s.54)

Maruş'un en kötü yanı, Salambi hakkında dedikodular çıkarmasıdır:

“Körsün sen! Salambi'nin ne için çabaladığını görmezsin. Pavıl'ın yerine müdür olmak istiyor...Pavıl'ı sıradan bir kişiye çevirmek istiyor...” (s.31)

Yazar tarafından “kalın dudaklı” olması da dedikoduyu sevmesini çağrıştıracak şekilde vurgulanır:

“Maruş kalın dudağını ak yazmanın ucuyla kapatarak...” (s.16)

Vihtr Murzayev: Savaştan gelmiştir. Suskun tavırlı birisidir:

“O her sözü satın alır desek yeridir. Çünkü çok seyrek konuşur. Bu nedenle de ona kızlar suskun Vihtr derler.” (s. 13)

Maruş'un sevdiği. Almanya'dan getirdiği bir akordeonunu kimseye vermez. Sadece usta akordeoncu olan Kolya'ya verir.

“Suskun Vihtr duygularını sözle söyleyemediği zaman melodi ile hissettirir.” (s.13)

Taruş: Pavıl'ı sevmektedir. Yazar tarafından şöyle tasvir edilir:

“Taruş uzun ve soluk parlak yüzlü, ince dudaklı, mavi gözlüdür. Maruş ise dolgun yüzlü, kıpkızıl suratlı, kalın dudaklı, kara gözlüdür. Taruş düz boylu, ince belli, dolgun vücutlu, güzelce bağlanmış çavdar demeti gibidir. Maruş ise kısa boylu, dolgun vücutlu, iyi bağlanmamış yulaf demeti gibidir. Giyimlerine gelince onlar bayrama da işe de aynı şekilde giyinip gidiyorlar. Bu gece ikisi de süslü ak elbise giydiler, mavi önlük taktılar, ak yazma bağladılar. Taruş yirmi yaşında. Bu yıl annesi ona oyunda eğlence gecelere kaldığı için söylenmeye başladı.” (s.12)

Taruş önceleri Maruş ile birlikte Salambi hakkında dedikodular yayar. Ancak daha sonra pişman olur. Şambulkin, hayatına düzen verip kendisine yeni ev yapınca onunla evlenir.

Fedor İvanoviç Yaşmanov: Kolhoz başkanıdır. Kızıl yüzlü, apak saçlı, sakalsız bir ihtiyardır. İyi yüreklidir. Tekrarlarla konuşur.

Grigory Petroviç Borisov: Parti Teşkilatı sekreteridir. Savaş öncesinde en çalışkan kolhoz çalışanı ve gayretli bir komsomol üyesidir. O yıllarda duvar gazetesi çıkarır, en yetenekli köy muhabiri olarak bilinir ve düzenli/kadrolu askeri birimdedir. 1942'te yaralanıp döner ve inek çiftliğinin yöneticisi olur. “Esaslı adam” olduğu için ambar memuru yaparlar. Sonra da Parti Teşkilatı sekreteri olur.

Pavıl Şambulkin: Çiftlik müdürüdür. Taruş’un sevdiği. Her şeye bahane bulur, genellikle sarhoş gezer. Çiftlikte “yeşillik kıyma makinesi” ve “patates ezme makinesi” olmadığından dertlenir (s.184).

“Uzun kızıl saçlı Pavıl Şambulkin girer girmez kaputunun düğmelerini açtı ve biraz çakırkeyif birilerine kızdı.” (s.14)

Aslında kolhoz için savaş döneminde fedakârlıkta bulunmuş, kendi otunu vermiş, ev yapmak için biriktirdiği parayı kolhoza vermiştir. Ama sonradan kolhozda problemler yaşar. Savaşta kocası ölen Lukari adlı kadına acımasız davranıldığını söyleyerek kolhozu eleştirir (s.256). Romanın sonuna doğru Şambulkin içkiyi bırakıp kolhoz için çalışır. Yeni ev yapınca Taruş ile de evlenir.

Şambulkin’in bir diğer özelliği de askerlik günlerinden kalma diline doladığı “Düzen, tank bölüğünde” sözüdür. Bu söz bir leit-motive olarak roman boyunca defalarca kullanılır.

Lena Mihaylova: Salambi’nin arkadaşıdır. Onu önceleri kıskanır ama sonra çok sever. Komsomol teşkilatı sekreteri seçilir. Kolya’yı sevmektedir. Kolya’nın annesi de onu takdir eder. Çünkü Lena güzeldir, iyi kalplidir, çalışkandır, “eli çalışırken güzel, ayağı dans ederken hafif”tir (s. 273). Güzeli nakış işler. Moskova’dan bile ressamlar onun nakışlarını fotoğraflamak için gelmiştir.

Valerik: Salambi’nin evlat edindiği Rus çocuğu. Babasının adı Prohorov Andrey İvanoviç’tir. Annesi tarlada çalışırken “faşistlerin” döşediği mayına basıp ölmüş ve babası da savaşta kaybolmuştur ve çocuk akrabasız kalmıştır. “Salambi’ye “anne” diye hitap eder. Ancak yıllar sonra, iyi bir insan olan babası savaştan döner.

Prohorov Andrey İvanoviç: Valerik’in babasıdır. Ailesini savaş dağıtmıştır. Otuzuna yaklaşmış ve orta boyludur. Çuvaşçayı az bilir. Yüzünde derin bir yara izi vardır. Savaş sonrasında traktör şoförlüğü yapar. Salambi ile evlenmeyi umut eder. Ama bu gerçekleşmez. İyi niyetlidir. Almazov’dan gelen son mektubu vermeyip Salambi ile evlenebileceken vicdanlı birisi olduğunu ispatlar ve mektubu verir.

Şaltaykin İvan İvanoviç: İlçenin kütüphane sorumlusudur. Kendince bir “bilyofil”dir. Viryalov onun için “Çok komik bir tip, fenomen bir anıt.”der (s. 214). Kendine has, iyi kalpli ve çalışkandır. Kırk yıl evlenmeden tek başına yaşamıştır. Gençliğinde Çuvaş sinemasının önemli rollerinden birisinde oynayan bir artiste platonik bir aşkla bağlıdır.

Güz Sinekleri (“Profesör” Çuşkov ve Laskin): Yazarın Çuvaş kültürünü ve edebiyatını küçümseyenleri temsilen esere aldığı karakterlerdir. Kibirli ve özüne düşman yapılarıyla adeta “mankurt”turlar. Bunların rahatsızlık verici olmaları ve ömürlerinin kısa olması özellikleriyle “güz sinekleri”ne benzediği eserde vurgulanır. Almazov’u da toplantılarda eleştirerek onun dışlanmasına sebep olurlar. Onu Bestekârlar Birliği’ne aldırılmazlar. Kitabını yayımlayacakları

umuduyla onların arkasında gezen Viryalov'u da kandırırlar. Sonuçta birisi dolandırıcılıktan hapse atılır diğeri de kaçar.

6. Folklor Unsurları

“Çuvaş Kızı Salambi” romanında folklor unsurlarına sıklıkla değinildiği görülmektedir. Folklor unsurları içerisinde de en çok deyim ve atasözü gibi kalıplaşmış ifadeler dikkati çekmektedir. Yazar romanın hemen her sayfasında bir veya iki atasözü/deyim kullanır.

“Annenin Yüz Düşüncesi, Kızın Bir Düşüncesi” adlı bölümün başında Salambi'nin annesi ona “Atasözü, boş ağızdan çıkmış söz değildir.” diye seslenir (s. 41).

Mançurya'da hayatını kaybeden Anatoly'den söz açılınca eğlenceli ortamda sessizlik olur. Yazar bu durumu şu yerel deyimle izah eder:

“Öyle zamanlarda keskin dilli herhangi biri ‘*Bine yetti söz bitti.*’ der ve tekrar söz başlar. Gelenek böyle...” (s. 18)

Yazar, Vihtır'ın az konuşmasını da “O her sözü satın alır desek yeridir. Çünkü çok seyrek konuşur.” (s.13) kalıp ifadesiyle anlatır.

Pavıl ise sürekli beraber gezip hareket etme durumunu ‘*Göbekleri birleşmiş dedikleri gibi birbirlerinden hiç ayrılmıyorlar.*’ (s.19) ifadesiyle anlatır.

Maruş Pavıl'a; “Sen kendini bil insanlara dokunma. *Başkasının gözündeki çöpü iyi görürsün, kendi gözündeki merteği de gör.*” (s. 23) diye seslenir.

Maruş, Taruş'a karşı “Bal tutan parmağını yalar.” sözü benzeri olan ve olumsuz anlama gelen bir söz kullanır: “...Ne desen de çiftlikte çalışıyoruz, süt ve yağ çevresinde, uğraşyoruz. *Ne olsa da sudan kuru çıkamazsın.*” (s. 30)

Birinci bölümün başında; N.İ Aşmarin'in “Kızın hayatı konukluk gibidir.” ve “P.Husankay'ın “Kızlık zamanlarındaki hayata konukluk derler.” sözlerine yer verilse de metin içerisinde Maruş bu sözü atasözü gibi de kullanır: “*Kız ömrü, konukluk; kadın ömrü ebedilik* demişler. Boşa söylememişler.” (s. 32)

Yine Maruş “...Bu yüzden kızlık zamanını düzgünce yaşamak gerek, yoksa *kötü söz atla gezer.*” der (s. 32).

Annesi Salambi'nin kısmetlerini çevirmesine kızar ve şöyle bir atasözü söyler:

“*Damlayı hor görenin yurdu yanar çöl olur...*” (s. 44).

Yazar, Maruş'un önce oynamam deyip sonra sürekli oynamasını bir kalıp ifadeyle dile getirir: “Gücü nereden buluyorsa yarım saat dans etti, durmayı da bilmedi. *Yemez diyenin yedi börek yemesi gibi...*” (s. 58)

Yazar, ev sahibi Anna İvanovna'nın iyiliklerini anlatıp bunların ardından bir kusuruna değineceği zaman, bu durum için halk arasında “*Güneşin üzerinde de kara yerler var!*” dendiğini belirtir (s. 69).

Salambi, Leon Viryalov’un bembeyaz eli ile kendi çalışmaktan kararmış ellerini kıyaslar ve şu söz aklına gelir: “*Güzel elli erkek, yabancı adamın hazırladığını ister.*” (s. 75)

Salambi savaş döneminde vagonlardan odun boşaltma, iskelede dubaların üzerinden tuz çuvalları kaldırma, çam tomrukları ve ıslak tuz çuvalları taşıma gibi pek çok işi yapma gerekçesini yine bir deyimle açıklar: “...aç karın, öz anne değil, affetmiyor, acımıyor...” (s. 86)

Yine romanda kullanılan bazı ifadeler şunlardır:

“Bağırın aygır tarlada sessizleşir.” (s. 1254)

“Domuz kendi kamburunu bilmezmiş.” (s. 235)

“Rüzgâr esene kadar pamuk da kendisine ağırım dermiş.” (s. 226)

“Çıkacak pınar dört yol ağzında da çıkar.” (s. 290)

“Giydirirsen kütük de toy kadını olur.”, “Babasız çocuk yarı yetim, anasız çocuk tam yetim.”, “Elma, elma ağacından uzağa düşmez.”, “İyi komşu hayatın yarısıdır.”, “Rüzgâr esene kadar pamuk da kendisine ağırım dermiş.” gibi pek çok atasözü romanın farklı bölümlerine zenginlik katar.

Kalıplaşmış ifadelerden başka sıkça karşılaşılan bir diğer folklor unsuru da türkülerdir. Yazar Çuvaş türkülerini metnin farklı bölümlerine yerleştirir. Yazar, “Annenin Yüz Düşüncesi, Kızın Bir Düşüncesi” adlı bölümü *bir halk türküsü* ile başlatır:

“Baskıyla büyüüp kız oldum,
Köyde adımlı kötüye çıkarmadım.” (s. 41)

“İyileşmemiş Yıllar” adlı bölümün ön cümlesi de bir halk türküsüdür:

“Söylenecek sözü söyleyemedim,
Akacak gözyaşımı akıtamadım.” (s. 193)

“Kayak İzi” adlı bölümün ön cümlesi de bir halk türküsüdür:

“Kayak izinin çizgisi
Akıldan çıkmayan yol oldu.” (s. 211).

Romanda sıkça karşılaşılan bir diğer folklor unsuru da kıyafetlerle ilgili toplumun gelenekleri/alışkanlıklarıdır. Kızların başına “yazma takma” geleneği de farklı şekillerde karşımıza çıkar. Viryalov, Salambi’nin yazmasıyla oturmasını eleştirir. Bunu, saçlarını göstermekten utanmak olarak yorumlar. Ama Muza şöyle der:

“Oy, hayır! Salambi’nin saçıyla insan büyük Moskova tiyatrosunda bile utanmaz, onun harikulade örgüleri var!” (s. 103)

Salambi başını yıkar, evi toparlar, sonra saçlarını taramak için aynanın karşısına geçer. Kapının çalındığını duyunca *büyük bir yazma örtüp* ot ambarına doğru koşar (s. 60).

Maruş ile Taruş da “*kıvrımlı kara hırka*” giyerler, “*mavi ipek yazma*” bağlarlar (s. 19).

Muza şehre gelince saçlarını kısa kestirir ve kıvrıkcılaştırır. Saçları dökülmeye başlar. Gelin olunca kadar kel kalmaktan korkar. Ve saçsız kızlarla ilgili toplumun algısını da içeren şu sözleri söyler: “Saçsız kız kime gerek? Eskiden evlenmeden çocuk sahibi olan kızların saçlarını böyle kesiyorlarmış diyorlar. Şimdi ise *başörtüsüz gezmek iyi değil* gibi.” (s. 73) Muza bunun ardından bir türkü söyler:

“Dikkat et, söyleme hiç kimselere de
Sadece bir tek seni yürekten sevdiğini,
İpek yazmayla örtünüp de
Sadece bir tek seni severek beklediğiniz.” (s. 74)

Bazı halk inanışları da esere yansır. Örneğin Salambi Salanov’u uğurlarken, “Akşamki misafirini yolcu etmezsen uykun kaçır.” der (s. 218).

Salambi’nin annesi et paylaştırırken koçun başını Andrey’e sunar ve geleneklerinin böyle olduğunu koç başının daima misafir önüne veya ev büyüğünün önüne konduğunu belirtir (s. 293).

Bir başka uygulama da, Anna İvanovna’nın bahsettiği bir uygulamadır. Şiddetli yağmur olunca ekinleri soğuk vurmasın diye, köyün temiz kızları temiz gömlek giyip ekmek ve tuz ile tarlaya dua etmeye gönderilir (s. 312).

Salambi’ye annesi “Köyde çok geçe kalma, neler duyacağız daha sizden. *Günah üstündeki elbiseden de yakın.*” der (s. 60).

Yaşlı kadın “Titreyen eliyle çocuğu başından çok yumuşak bir şekilde okşar ve *üstüne istavroz çıkarır* (s. 46).

Petya, Büyük Nina’ya köyden Anna Vanna için sucuğa benzeyen geleneksel bir Çuvaş yemeği olan “*şırttan*” getirmesini ister (s. 86). Ekim Bayramında şehirden köye gelen Salambi’nin annesi de kıt imkânlarla ona şu yemekleri yapar: Horoz çorbası, yumurta kaldırması, yuvarlak köy peyniri (ekşimiği komşudan alarak) ve börek. (s. 89)

Nina ve Salambi, *Ekim Devrimi* bayramında köyelerine gitmek isterler. Uzun yolculuklarında bir köye uğrarlar ve savaştan dolayı dul ve fakir olarak kalan yaşlı kadın onları “Çuvaş geleneğine göre” yemek yedirmeden göndermek istemez (s. 88).

Romanda *yeni yıl* telaşı da şöyle anlatılır: “İşte yavaş yavaş yeni yıl da yaklaşıyor. Şehrin merkezindeki meydanda bir hafta önceden çam ağacı dikmeye başladılar. Çoluk çocuk ondan kopamıyor.

Öğrenciler de kendilerince yeni yıla hazırlanmaya başladılar. Bayram gecesini arkadaşlar Anna İvanovna yanında geçirme konusunda anlaştılar.” (s. 94)

Eserde, şubat ayında perşembe günü başlayıp iki hafta devam eden “Şu günü (şıvarni)”nden de bahsedilir. Bu bayramda gençler ve çocuklar eğlenirler. Yetişkinler de birbirlerine misafirlige giderler. (s. 165)

Bayramlardan başka eserde bahsi geçen bir diğer folklor unsuru da nakış işlemektir. Örneğin, Lena o kadar güzel nakış işler iki uzaklardan onun nakışlarını resimlemeye gelirler. Lena bu nakışlı mendillerden birini sevdiği Kolya’ya verir (s. 274).

Bütün bu örneklerden de anlaşıldığı gibi “Çuvaş Kızı Salambi”, adeta folklor unsurları yoluyla kültürel belleğin korunmasını amaçlayan bir romandır, diyebiliriz.

7. Çuvaş Kimliği ve Çuvaşça

Yazarın SSCB ve kolhoz hayatı gibi sosyalizmin gereği olan sosyal düzenlemelere bağlılığı eserin her yerinde kendisini belli eder. SSCB için savaşımlar, onların anaları yazar için kutsaldır. Ancak yazarın bu bağlılığı kesinlikle Çuvaş kimliğini dışlayıcı bir hâl almaz. Hatta sistemi kullanıp yükselmeye çalışan fakat kendi kimliğine yabancılaşan herkes eserde “güz sinekleri” tanımlamasıyla anılır. Yazar için olumlu karakterler hem SSCB ve kolhoz sistemine bağlı ve faydalı olan hem de Çuvaş kimliği ve Çuvaş diline sahip çıkan Salambi ve Almazov gibi karakterlerdir.

Salambi, Valery’ye yazdığı mektupta, savaştan dönen Pavıl Şambulkin’in Çuvaşçayı iyice unuttuğundan söz eder. Aslında savaş öncesinde de gençler Pavıl’la, annesiyle Rusça konuştuğu için alay etmektedirler (s.36). Yine aynı mektupta Salambi, Valery’ye Almazov’u sorarken Çuvaş kimliğini özellikle vurgular:

“Arkadaşın türküler yakan Almazov’u da misafir getir, iyi ağırlarız. Ona da selam söyle. *Bir de nerenin Çuvaş’ı o?*” (s.38)

Yazar, “Güz Sinekleri” adlı bölümde Çuvaş kültürü ve Çuvaş Türkçesine sadık kalmayanları eleştirir. Bunu yaparken de bölüm başında K. Vanov’un dizelerini kullanır:

“Çuvaşça da konuşmaz,
Kardeşini de hatırlamaz:
Yüreği donmuş onun,
Canlı ölü olmuş o.” (s.115)

Güz Sinekleri, Profesör” Çuşkov ve Laskin’dir. Laskin kendisini “ülkenin en iyi edebiyat eleştirmeni” olarak tanıtır. Özlerine düşmandırlar. Çuvaş kültürünü küçümserler. Hatta iğrenir gibi konuşurlar.

“Nerede o sizin Çuvaş edebiyatı? Bütün kitapları Çeboksarı’dan Astrahan’a gidene kadar gemide okuyup bitirmek mümkün. ‘Çuvaş! Çuvaş! Çuvaş!, kendine gel!

...Bir de Çuvaş dili gelişiyor mu, olgunlaşıyor, zenginleşiyor mu? Her yıl göz önünde bitiyor, unutuluyor işte.” (s. 130)

Ayrıca “Kanaş’ı geçince kime gerekli Çuvaş dili!” ifadesiyle Çuvaşçanın Kanaş nehrini geçince gereksiz olduğunu iddia ederler. Almazov onların ne kadar rahatsız etseler de geçici olduklarını vurgulayarak onlara “güz sinekleri” yakıştırmasını yapar (s. 133-134).

Almazov Çuvaş kimliğine çok bağlıdır. Köyleri gezerek Çuvaş halk türkülerini kayıt altına alır.

Kütüphaneci Şaltaykin, bir kitabın Çuvaşçaya kötü çevrildiğinden ve bazı yerleri anlamak için Rusçaya bakmak gerekeceğinden bahseder. Ve “Ne zaman Çuvaşçayı düzgün öğrenecekler acaba?” diye de dertlenir (s. 223).

Maruş, sevdiğine doğru öfkeyle bakarak “Ben bu melodiyi dans etmeyi bilmiyorum, Çuvaş havası çal!” der (s.57).

Yazar, Çuvaş kimliğini korurken Rusları da gözardı etmez. Rus kültüründen de örnekler verir. “Gençlik” adlı bölümün başında halkçı bir yaklaşımla birlik çağrısı yaparken hem Rus hem de Çuvaş sözlerinden örnekler verir (s. 231).

Kolya’nın annesi Rusların Çuvaşlar için eskiden beri kardeş olduğunu, savaş boyunca Leningrad ve Moskova’dan çok Rus geldiğini de belirtir (s. 283).

Eserin genelinde görülen Çuvaş kimliği ve Çuvaş dili ile ilgili tutuma bakılırsa yazarın dönemine göre “cesurca” bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

8. Savaş

Eser, genel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemi ve savaşın Çuvaş insanı üzerindeki etkilerini ele alır. Eserde hem savaş hem de etkileri ayrıntılı tasvirlerle anlatılır. Yazar, busavaştan bahsederken “hastalıklı” ve “bugüne kadar olmamış olan vahşi savaş” tanımlamalarını kullanır (s.68).

“Salambi-Selamlı Ad” adlı bölüm, romanın asıl başladığı bölümdür ve savaşın bitimini takip eden yılları tasvir eder:

“1945 yılı. Sonbahar. Savaşın henüz bittiği her adımda anlaşılıyor. Şehirde de köydeki gibi, Kaputlu insan çok, delikanlı erkekler, gençler neredeyse tamamı kaputla geziyorlar. Onların omuzlarının üzerindeki apolet izleri kaybolmamış daha. Öğrenciler arasında da askeri elbiselerini çıkarmayanlar az değil...” (s.67)

Bu tasvir cümlelerinin devamında; cepheden dönen delikanlıların enstitüye kır çantalarıyla geldikleri, evrak çantası taşıyanların seyrek olduğu, bir sınıfta henüz liseyi bitirenlerle dört yıl savaş meydanında bulunanların yan yana oturduğu, Çuvaşça ve Rusçadan başka dillerin de konuşulmaya başlandığı, sokaklarda “büyük zafer” için sevinenlerin çoğaldığı gibi pek çok savaş sonrasını tasvir eden cümle de yer alıyor (s.67).

Yazar devam olarak savaşın insanlardaki tesirini şöyle ifade ediyor:

“Bu arada her birinin bedeninde savaşın bıraktığı izler var. Kimi savaşta ağır yaralanmış ya da yakın akrabasını kaybetmiş, kimi daha genç yaşta savaş azabına dayanmış ya da ümidini kaybetmemiş...” (s.67)

Mağazaların önünde sokağa dayanmış kuyruklar vardır ve mağazalar da sadece ekmek ve patates mevcuttur. Elsiz ayaksız insanlar dilenmektedir (s.68).

Salambi, Valery’ye yazdığı mektupta, savaş esnasındaki köydeki zorluklardan bahseder:

“Yazın hayvanları tarlaya meraya salınca buzağuları bakmak için anneme gönderdim, ben de tarla sürmeye, tırmıklamaya, ekin biçmeye de gittim. Köyde gücü yerinde erkekler yok denecek kadar az, kolhozda kadınlar da zar zor çalışıyorlar. Atlar yetmiyor, savaşa çoğunu alıp götürdüler. Ufak tefek işler için inekleri öküzleri koşuyoruz. Ormanda ağacı kızak ile çekip ya da sürükleyip getirip idareli kullanıyoruz Valery. Artık gelecekte hafifler diyoruz. Delikanlılar dönmeye başladılar.” (s.38)

Salambi’nin annesi savaşın olumsuz etkilerinden şöyle yakınır:

“Şimdi savaş bitti. Ne yaparsın? Ne kadar delikanlı savaş meydanından dönemedi. Ne kadar çok nişanlı kız evlenemedi. Binlerce. Kim suçlu? Kim suçlu? Kızken doğuranlar da oldu... Bütün halkın üstüne yıkıldı bu savaş. Bizim gibilere yedi kat daha ağır geldi. Hiç kimsenin dayanamayacağına dayandık. Dert üstüne dert...” (s.45)

Eserde savaşın bereketi kesmesi, bir elma ağacı üzerinden de vurgulanır:

“Onun elması temiz ve iri olurdu, dalları her yıl yere doğru eğilirdi. Savaşın çıktığı yıl soğuk vurdu ve elma ağacı kırıldı. Şimdi de her yıl bembeyaz çiçeğe durur, ancak meyve vermez. Acaba daha kaç yıl böyle meyvesiz, yemişsiz kalacaksın?” (s.51)

Yine yazar “Öğrenciler” adını verdiği bölüme, detaylı bir savaş sonrası tasviriyle başlar:

“Savaş bütün halkın ekonomisine sözle anlatılamayacak kadar büyük zarar verdi. Korkunç bir fırtınanın vurması gibi, haddinden fazla hırpaladı. Özellikle de Çuvaş Cumhuriyetinin köylerinde fazlaca hissedildi. Kolhozlarda çalışacak güçlü kuvvetli delikanlılar gitti, on binlerce kişi kanlı savaş meydanlarında can verdi...” (s.85)

Metnin devamında ise; en iş görebilecek araba ve traktörlerin savaş meydanında yok olduğu, onların yerine kolhozlarda kısır inekler ve öküzlerin

kullanıldığı hatta kadınların bizzat kadınların sabana koşulduğu, bunlara ilaveten aşırı sıcağın ekinleri yakması sonucu oluşan kıtlıktan bahsedilir. Kıtlık o seviyededir ki halkın unuttuğu “kara pazı ekmeği” ve “nişasta akıtması” yeniden yayılır, şehirde yiyecekler kartal verilmeye başlar (s. 85).

Savaşta ölenlere anaları inanamaz. Hep dönme ihtimalini ve inancını canlı tutarlar:

“İhtiyar kadın her zamanki gibi ‘Geliyor olmalı yeni yıla doğru, düşümde gördüm.’ dedi. Önce kaybolup sonra sağ olduğu anlaşılan askerlerin haberleri yok mu? Turikas’ta bir asker bizim Valery’nin yaşadığı yerden, Çin’den geldi diyorlar...” (s.33-34)

Kolya da savaşta kahramanlık gösteren insanların hayat hikâyelerini okur, dinler ve onlara özenir (s.271).

Borisov, *savaş yıllarında* boynuzlu büyük baş hayvan sayısının yüzde elli bir, koyunların sayısının ise yüzde yirmi arttığını ve bu sayede Kızıl bayrağı iki defa aldıklarını belirtir ama çiftliğin şimdiki hâlimden şikâyet eder (s.189).

Eserde geçen İkinci Dünya Savaşı ile ilgili unsurlara bakıldığında romanın; bu savaşın öncesi, savaş süreci ve savaş sonrası dönemle ilgili ayrıntılı bilgiler içerdiği rahatlıkla söylenebilir.

9. Dönemin Özelliklerini (Siyasi-Politik) Yansıtma

Yazar, gerek olayların akışı arasına girerek yaptığı açıklamalarda gerekse eserdeki kahramanların duruşunda devlete ve mevcut sisteme bağlılığını her fırsatta gösterir. Yazar, “Asker Annesi” adlı bölümün başında, “Sovyet askerinin annesi”ne saygı ve övgü ile dolu cümleler kurar. O anneler ki; yıllarca fedakârca beklemiş, kaygılanmış, ümidini kesmeyecek kadar geniş bir yüreğe sahip, sürekli çalışan, “gözünü kapattığında bile üç günlük iş bırakan” ve karşısında baş eğilecek saygıdeğer insanlardır (s.267).

Kolhoz sistemi romanın birçok yerinde de övülür. Kolya’nın annesi Valerik’in nasıl olduğunu anlatırken onun iyi olmasını kolhoz sistemine de bağlar (s. 283). Ona göre eğer kolhoz sistemi olmasa, o yalnız çocuğun başına daha kötü felaketler gelecektir.

Ancak eserde sistemin işleyişindeki aksaklıkların da ön plana çıkarıldığı görülür. Salambi’nin ilk sınavı “Marksizm-Leninizm’in temelleri” adlı bir derstendir. Her gün kütüphaneye gider ve gece yarısına kadar çalışır. Muza ise bu dersi eleştirir:

“ ‘Bilimlerin Bilimi’, yine ‘her bilimi ele alabilirsin ancak ‘Kısa Kurs’bilimini almadan hiçbir yere varamazsın.’ Böyle mi diyordu? Ekim devrimini yapmak için Kız sarayına hücum etmek için alayları Stalin harekete geçirmiş. O, İkinci Dünya Savaşında her yerde galip geldi. Tüccarları bitirdi, köyde zenginleri yok etti, cehaleti bitirdi, kolektivistimi hızlı bir şekilde getirdi, ağır sanayiye ayağa kaldırdı. Troçkicileri, Buharincileri, Zinovyevçileri ve başkalarını ortadan

kaldırdı. Halka anayasa verdi, yeryüzünün en demokrat devletini kurdu.
Hepsini Stalin... Satalın... Stalin... Neden hep tek kişi?” (s.109)

Muza bu sözlerden sonra “Tanrı mı yoksa o?” diye de sorar. Ayrıca kolhozda çalışmayı da “Gübre ile yoğrulup hayat mı geçer?”(s. 110) diye eleştirir.

Bu ifadeler her ne kadar olumsuz bir karakter olan Muza’nın ağzından dile getirilse de adeta okuyucuda “Haklılık payı var!” dedirtecek kadar etkili ve ayrıntılı bir şekilde ifade edilir. Zira savaş döneminde mecburi ve kısmi olarak tesis edilen dostluk ve yumuşama savaş sonrasında yerini tekrar baskıcı siyasete bırakır (Kınacı 2016: 159).

Romanın bir yerinde de bir karakterin ağzından sistemin katılığı eleştirilir:

“...İlçe planı fazla ekilmesini emretmiş. Şimdi büroda iskemlelerinde kaynatıp oturanlar ömür boyunca tahıl ekerek yaşayan köylüye nerede ne ekilmesi gerektiğini öğretiyorlar. Ne zaman ekmeli ne zaman biçmeli ne zaman devlete vermeli hemen ilçeden telefonla bildiriyorlar. İlçe planı sana yeryüzünde cennet yapmayı da emreder. Cenneti ise tamamen başka, rüyada da göremezsin.” (s.20)

“Hirli surum” kolhoz yöneticisi meşhur olmak ister ve her yere mısır eker. Ama başarılı olamaz ve bu ayıba dayanamayıp kendisini asar (s.20).

Sistemde çıkarıcı insanların korunması da eleştirilir. “Güz sinekleri” diye tabir edilen Çuşkov ve Laskin’in sürekli merkezde birileri tarafından korunup ödenek verilerek alakaları olmayan her konuda konuşma yapma gerekçesiyle gezdirilmeleri eleştirilir (s. 213).

Eserde bazı yerlerde toplumda torpil gerçeği ve eşitsizlik vurgulanır. Örneğin, Anna İvanovna, Salambi’nin üzerindeki elbisenin fiyatına şaşırıp “Bizim gibiler nereden...” diye hayıflanır (s.119).

Pavıl da savaşta eşini kaybeden Lukari adlı kadının çocuğu için başak toplamasından dolayı cezalandırılması üzerinden sistemi eleştirir (s. 256-257). Çünkü sistem ona göre “Ceple soyana hapis, arabayla götürene ise saygı”yı lâyük görür (s. 256-257).

Bütün özverili çalışmalara rağmen sefalet de dikkat çeker. Salambi, havalar soğuyunca Valerik’e palto almak için kendi keçe çizmesini satar (s. 192).

Yazar, “Güz Sinekleri” adlı bölümde sistemin çalışkan gençlerini yoldan çıkarıcıları eleştirir. Bölümün girişinde bu içeriğe uygun olan N. Şelep’in şiiri verilir:

“Spani, gitme bugün tiyatroya,
Sen katılma kızım, o ‘güzele’
O çapkındır ilişme,
Dikkat et, onun akımına kapılma.” (s.115)

Eserde asıl dikkat çeken sistem eleştirisi Salambi'nin “halk düşmanı” ilan edilerek ortadan kaldırılan babası üzerinden yapılır. Babasının repressiya’da ortadan kaldırılmasının Salambi’ye etkisi romanda şu şekilde anlatılır:

“Babasının habersiz bir şekilde kaybolmasından beri böyle içine kapandı o. Hüzünlü bir hal kaplıyor onun ruhunu. Neden? Babasını hangi suçlamayla ortadan kaldırdılar? O yeryüzünde kime kötülük yaptı? Salambi onu köydeki en iyi adam diye düşünürdü. Onun hakkında kime sorup doğruyu öğrenmek mümkündür? Nasıl bir korkunç, vahşi gizlilik var bu işte? O nasıl halk düşmanı? Bütün ilçenin saygı duyduğu kişi, komünist halkın düşmanı mı? Zavallı kız bu konuyu düşününce düşününce ağzını bıçak açmaz olurdu. Çok zor! ‘Halk düşmanının kızı’ adını duymak baş eğdiriyor.” (s.70)

Romanda sadece Slambi'nin babası geçmez. Aynı zamanda Husankay, Şupuşşını, Mitta Vaşleyi gibi şair/yazarların adları da 1937’de Sibiryaya sürgün edilenler ve katledilenler arasında sayılır (s. 123). Hatta Viryalov, “Bu şairlerden bir tanesiyle görüşüp konuşaydım şimdi burada olamazdım.” der.

Bütün bu örneklerden de anlaşılıyor ki yazar, bir yandan sistemin doğru işleyişiyle ilgili desteğini eserde belli ederken, aksayan yönleri de azımsanamayacak bir ölçüde dile getirmiştir.

Sonuç

Tarihî olaylarda ve dönemlerde etkili konumda olan veya etkili konumda olanların aldıkları kararlardan etkilenen “insan” a dair hüznün, aşk, mutluluk, korku, ihanet, endişe, acı gibi unsurları, okunan bu tarihî veya coğrafi kaynaklardan öğrenmek mümkün değildir. İşte bu noktada, işlevi insana dair bütün duygu ve düşünceleri estetik bir kaygı ile ve dil ile aktarmak olan “edebiyat” devreye girer. Gerek bütün bu duygu ve düşünceleri ayrıntılı tasvirler ile anlatmaya imkân veren tür/teknik özellikleri, gerekse geniş hacmi ile “roman” türü, bir bölge/ülke veya bir topluluk/millete dair malumat verme ve edinmenin en etkili araçlarından birisidir.

Bu açıdan bakıldığında; Türk Dünyası Edebiyatları sahasında yapılan roman aktarmalarının sadece edebî bir faaliyet olmadığı, aynı zamanda tanıtma ve tanıştırma faaliyeti olduğu da muhakkaktır. Bu çerçevede çalışmamıza konu olan eser de Aleksandır Artemyev tarafından 1956’da “Salambi” adıyla yayınlanmış ve Bülent Bayram tarafından 2012 baskısı dikkate alınarak “Çuvaş Kızı Salambi” adıyla 2019 yılında Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Roman aynı zamanda, Modern Çuvaş edebiyatından Türkiye Türkçesine aktarılan nesir türünde uzun soluklu ilk nesir olma özelliği de taşır.

Çuvaş Kızı Salambi romanı tam bir dönem romanıdır ve ağırlıklı olarak 2.Dünya Savaşı’nın hemen sonrasına denk gelen dönemi Çuvaş toplumu özelinde ele alır. Romanın kahramanı Salambi, savaşın bütün yıkıcı sonuçlarına, hatta savaş öncesinde Türk topluluklarının üzerinden adeta bir silindir gibi geçen “repressiya”da babasını kaybetmiş olmasına rağmen, hayatın/dönemin bütün zorluklarıyla ve toplum baskısıyla mücadele eder ve kişiliğiyle “Savaş sonrası

dönemde ideal bir Çuvaş Kızı nasıl olmalıdır?” sorusunun cevabını verir. Kolhozda üzerine düşeni en iyi şekilde fedakârca yerine getirir, maddi imkânsızlıklara rağmen yetim bir çocuğu evlat edinir.

SSCB gibi “çok uluslu” ve “çok kültürlü” ortamda varlığını ispat edip koruyabilmek için dönemin Çuvaş edebiyatçıları, hem yaşadıkları siyasi yapı ve dönemin değerlerine ters düşmemek hem de kendi “millî değerleri”ni içeren “özgün” bir edebiyat oluşturmak mecburiyetinde idi. Çalışmamızın konusu olan romanda da yazarın, Çuvaş atasözleri, deyimleri, gelenekleri, kıyafetleri gibi unsurları çok sık kullanması onun, dönemine göre önemli sayılabilecek bir “millî kaygı” taşıdığına ispatıdır.

İncelediğimiz romanı önemli kılan bir diğer unsur da dönemin her türlü insan yapısını etkili, canlı ve yer yer esprili bir üslupla esere almasıdır. Geçmişte devlet tarafından büyük haksızlıklara uğrayıp katledilenler, en yakınları bu haksızlıklara uğrasa da hem kolhoz için hem de yaşadığı ülke için fedakârca çalışanlar, dedikodularla bu çalışkan insanları yıpratmaya çalışan çıkarıcı tipler, çok kültürlü ortamda Çuvaş kültürünün/milliyetinin korunması çabalarına destek vermediği gibi bu kültürü küçümseyen “mankurt” tıynetli sözde aydınlar (güz sinekleri), bu sahte aydınlara menfaatleri için boyun büklenler, son derece etkili cümlelerle konuşturularak okuyucu gözünde canlandırılmıştır.

Yazarın insan tasvirlerinde kullandığı “güzlerce bağlanmış çavdar demeti gibi” veya “iyi bağlanmamış yulaf demeti gibi” vb. birçok benzetme unsuru, eserin sıradanlıktan uzak özenli bir gayret ile kaleme alındığını da gösterir.

Eserin bir diğer başarısı da kurgu ve olay örgüsünün sıradışı bir çekilde sıralanmış (syuzhet) çabasıdır. Salambi’nin evlat edindiği çocuğu köye getirdiği ve dedikoduların yayılmaya başladığı bölümün romanın en başına alınmasıyla yazar düğümü en başta atar ve okuyucuyu sonraki bölümleri merak etmeye yönlendirir.

Sonuç olarak; Çuvaş Kızı Salambi romanının, gerek etkili olay örgüsü, gerek folklor unsurlarına sıkça yer vermesi ve gerekse de dönemin bütün insan tiplerini canlı ifadelerle tasvir etmesiyle, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemi estetik bir kurguyla ele alan en etkili Çuvaş edebiyatı ürünlerinden olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

Artemyev, Aleksandır (2019). *Çuvaş Kızı Salambi (Akt. Bülent Bayram)*, Ankara: Bengü Yayınları.

Bayram, Bülent (2019). “Aktaranın Ön Sözü”, *Çuvaş Kızı Salambi*, Ankara: Bengü Yayınları.

Bayramuk, Halimat (2014). *İki Kasım Bin Dokuzyüz Kırküç (Akt. Yılmaz Nevruz)*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Elçin (2012). *Ak Deve*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kınacı, Cemile (2016). *Kazak Edebiyatında İmaj ve Kimlik (1925-1991)*, Ankara: Bengü Yayınları.

Söylemez, Orhan (2005). *Türk Dünyası Edebiyatları-1-Roman*, Ankara: Akçağ Yay.

ИССЛЕДОВАНИЕ РОМАНА ЧУВАШСКОГО ПИСАТЕЛЯ АЛЕКСАНДРА АРТЕМЬЕВА «ЧУВАШСКАЯ ДЕВУШКА САЛАМБИ».

АННОТАЦИЯ

Чтение исторических или географических источников о регионе/стране или сообществе/нации способствует изучению хронологических данных об этом регионе или сообществе только в общих чертах. Однако из них невозможно узнать о таких понятиях, связанных с чувствами человека, как печаль, любовь, счастье, страх, предательство, беспокойство, боль. Именно в этот момент в игру вступает литература, функция которой передать все чувства и мысли человека при помощи языка.

Роман является одним из наиболее эффективных способов получения знаний о регионе/стране или сообществе/нации, и позволяет выразить все чувства и мысли более подробно.

Учитывая обширную территорию, на которой расположились тюркские народы по всему миру, и связи, которые были потеряны по причине нашествий, переводы романов в области литературы тюркского мира, несомненно, являются не только литературной деятельностью, но в то же время и ознакомительной.

Произведение Александра Артемьева опубликованное в 1956 году под названием «Саламби», и, являющееся темой нашей статьи, также было переведено на турецкий язык Бюлентом Байрамом в 2019 году под название «Чувашская девушка Саламби».

Роман «Чувашская девушка Саламби», это роман одного периода, описывающий чувашское общество в период после Второй Мировой войны. Данный период был со всех сторон изучен в литературе всех тюркских народов.

Героиня романа Саламби, вытерпела все ужасные последствия войны, несмотря на то, что перед войной в годы «репрессии», которая как цилиндр прошла по территории тюркских народов, она лишилась отца, борется со всеми трудностями и общественным давлением того периода; и даёт ответ на вопрос «Какой должна быть чувашская девушка после войны?». В колхозе она выполняла на совесть всю работу, которая доставалась ей; и несмотря на на нищету усыновила ребёнка-сироту.

Чувашские писатели того времени должны были создавать «уникальную литературу», которая не противоречила бы политической структуре и ценностям того периода, в котором они жили, и создать свои собственные

национальные ценности, чтобы доказать и сохранить своё существование в «многонациональной» и «многокультурной» среде, как СССР.

В романе, который является предметом нашего исследования, факт того, что автор использует очень часто такие элементы, как чувашские пословицы, фразеологизмы, традиции и одежду, доказывает то, что в нем присутствует национальное беспокойство, которое можно считать важным в соответствии с его периодом. Ещё один фактор, который делает исследуемый нами роман особенным, заключается в том, что он включает в себя юмор, говоры.

Рабочие, которые подвергались большой несправедливости со стороны государства, день и ночь трудившиеся на совесть как ради своего колхоза, так и ради страны, в которой жили; интеллектуалы, которые в многокультурном обществе не поддерживали попытки сохранения чувашской культуры/нации, а унижали ее, называя «Манкурт»; и те, кто прогибались перед этими лживыми интеллектуалами оживают в глазах читателя. Кроме того, автор использует такие структуры, как «как очень хорошо связанный пучок ржи», «как очень плохо связанный пучок пшеницы» и т.д. Многие элементы аналогии также показывают, что работа была написана с большим усердием. Ещё одним успехом романа является попытка выдумки и переплетения сюжета в необычной манере. Главу, в которой Саламби привела ребёнка в деревню, в результате чего поползли слухи, автор расположил в начале романа и тем самым заставил читателя задуматься о том, что же произойдет в следующих главах.

В заключение можно сказать, что роман «Чувашская девушка Саламби», является одним из наиболее важных чувашских литературных произведений периода Второй Мировой войны благодаря своему интересному сюжету, частому использованию фольклорных элементов и изображению всех человеческих типов периода с их яркими выражениями.

Ключевые слова: Литература тюркского мира, роман, чувашская литература, Александр Артемьев, чувашская девушка Саламби.